

ПРИЈЕМО: 02.02.2018.			
Орг. јед.	Број	Прийм.	Вредност
	30/1		

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

**Улога уџбеника у процесу музичког описмењавања ученика
млађих разреда основне школе**

КАНДИДАТА **мр Радимиле Стојановић**

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовео комисију:

04. 12. 2017. године, Наставно-научно веће Учитељског факултета Универзитета у Београду.

2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датум избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен.

др Биљана Требјешанин, редовни професор (2010), за област психологија (педагошка психологија), Учитељски факултет Универзитета у Београду.

др Миомира Ђурђановић, ванредни професор (2014), област методика наставе музичке културе, Факултет уметности Универзитета у Нишу.

др Јон Лелеа, редовни професор (2010), област методика наставе музичке културе, Учитељски факултет Универзитета у Београду.

др Вељко Банђур, редовни професор (1993), област дидактика, Учитељски факултет Универзитета у Београду.

др Милена Ивануш Грмек, редовни професор (2009), област дидактика, Педагошки факултет Универзитета у Марибору.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:

Радмила, Никола, Стојановић (рођ. Милосављевић)

2. Датум рођења, општина, република:

28. 04. 1965. године, Београд, Савски венац, Република Србија

3. Наслов магистарског рада:

Богатство и разноврсност клавирског стваралаштва Волфганга Амадеуса Моцарта.

4. *Датум и место одбране магистарског рада:*

05. 07. 2003. године, Факултет музичке уметности у Београду.

5. *Научна област из које је стечено академско звање магистра:*

Уметност, област клавира

III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Улога уџбеника у процесу музичког описмењавања ученика млађих разреда основне школе

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мр Радмиле Стојановић има обим од 268 страна, од чега основни текст заузима 233 стране, списак коришћене литературе је изложен на следећих 9 страна (234- 242) и на странама 243-268 приложени су инструменти коришћени за прикупљање података.

Основни текст дисертације организован је на уобичајен начин за радове који су засновани на емпиријским истраживањима и укључује поглавља: *Увод* (1-4); *Теоријски оквир рада* (5-117), са два основна потпоглавља: *Музичка писменост и Уџбеник*, унутар којих је текст структурисан у низ логично уређених мањих целина; затим следе делови: *Методолошки оквир рада* (118-126), са детаљним описом свих релевантних сегмената извршених емпиријских истраживања; *Резултати истраживања* (127- 211), са детаљним излагањем и коментарисањем налаза истраживања; *Дискусија резултата истраживања* (212- 228), са тумачењем добијених налаза и њиховим довођењем у везу са ранијим сазнањима и са хипотезама од којих се пошло у овој дисертацији; *Закључак* (229- 233), у којем су уопштени најзначајнији налази истраживања изложених у овом раду.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Рад мр Радмиле Стојановић посвећен је још увек актуелном питању улоге уџбеника, као књиге специфичног жанра, у процесу поучавања и учења на млађем основношколском узрасту. Пажња кандидаткиње је, притом, усмерена на уџбенике музичке културе који су до сада ретко били предмет опсежнијих, научно утемељених истраживања. Поред тога, треба истаћи и усмереност кандидаткиње на садржинску и методичку функционалност уџбеника музичке културе у домену

музичког описмењавања ученика, што је особито вредан и свеж приступ проучавању споменуте групе уџбеника.

Свој приступ у проучавању одабраног аспекта уџбеника музичке културе (музичка писменост и основно музичко описмењавање) мр Радмила Стојановић је засновала на резултатима опсежних анализа садржаја појма елементарне музичке писмености и њених модалитета, затим заступљености исхода и садржаја који се тичу музичке писмености у склопу наставних програма музичке културе за прва четири разреда основне школе и посебно психолошким и методичким основама музичке писмености и процеса описмењава деце на раном основношколском узрасту (први до четвртог разреда основне школе).

Полазећи од става да је основна музичка писменост, као и друге врсте писмености, незаобилазни аспект савременог европског образовања од којег, у одређеном смислу, зависи општи ниво културе једног народа, кандидаткиња указује на нивое музичке писмености од почетне основне (елементарне) писмености, преко шире схваћене елементарне писмености којом се овладава у нижим музичким школама, до функционалне писмености карактеристичне за музичке професионалце. Музичко описмењавање ученика почетних разреда опште основне школе, требало би, према мишљењу ауторке рада да обухвати почетни ниво елементарне музичке писмености, односно описмењавања. Ова врста писмености "...обухвата оно основно што би појединац требало да зна, односно чиме би требало да влада како би успешно могао да репродукује, схвата и записује једноставније музичке садржаје". У тумачењу процеса музичког описмењавања мр Радмила Стојановић прихвата становиште аутора који у том процесу разликују три ступња, по аналогији са учењем почетног читања: предбукварски, букварски и послебукварски.

Полазећи од своје дефиниције почетне музичке писмености и прихваћених ступњева у процесу музичког описмењавања, кандидаткиња трага за компонентама наставног програма које се тичу области музичког описмењавања за сваки од четири почетна разреда опште основне школе у нашој земљи. Као компоненте у функцији обезбеђивања музичке писмености ученика она препознаје на пр. певање песама модела и наменских песама у одређеном амбитусу; певање и извођење музичких игара; опажање и препознавање уз коришћење музичке

терминологије; креирање једноставне пратње за бројалице; импровизација-
смишљање малих ритмичких целина помоћу различитих извора звука и тд.
Компоненте програма су донекле различите за различите разреде, али би требало
да прате идеју о спиралном курикулуму и фазама у процесу музичког
описмењавања.

Опсежна анализа психолошке основе музичког описмењавања обухватила је
одређене аспекте развоја интелектуалних, сензорних и моторних способности које
су релевантне за процес музичког описмењавања на раним узрастима. Ова анализа
резултирала је доста обухватним прегледом развојних особености деце млађег
школског узраста које су значајне и морају се поштовати у процесу почетног
музичког описмењавања ученика на узрасту од 6 до 10 година

У подробној анализи методичког приступа музичком описмењавању ученика
млађег школског узраста, кандидаткиња разматра методичке захтеве за три
споменуте фазе у процесу музичког описмењавања: предбукварску, буквараску и
послебукварску и обједињујући методичке замисли изложене у коришћеној
литератури, ствара погодну основу за обликовање сопствених истраживања, али и
истраживања других истраживача. Као кључне методички релевантне идеје за
процес музичког описмењавања ученика на раним узрастима препознате су идеје о
ангажовању ученика у зони наредног развоја сензорних, моторних и
интелектуалних способности уз одговарајућу подршку компетенијег сарадника, о
значају поступности у излагању садржаја и формулисању захтева за ученике и
обезбеђивања визуелне и манипулативне конкретизације, затим о значају
хоризонталног и вертикалног повезивања знања током процеса музичког
описмењавања и о току процеса музичког описмењавања "од асимилације звучних
представа које су предуслов за успешно музичко описмењавање, преко повезивања
звуча са нотном сликом до претварања нотне слике у тонске висине и ритмичка
кретања".

У поглављу посвећеном уџбенику као основној и координирајућој књизи у процесу
наставе и учења, ауторка дисертације разматра нову концепцију уџбеника као
књиге којој је делегирана улога непосредног увођења ученика у активности
неопходне за процес музичког описмењавања, улога усмеравања њиховог процеса

учења и његово олакшавање, али и улога основе за креирање ситуација учења у настави. Ове анализе резултирале су инвентаром специфичних структурних компоненти и карактеристика које би одговарајући уџбеник музичке културе требало да има како би могао да подржи методички адекватан процес музичког описмењавања. Сажето исказана замисао ауторке дисертације о ефикасном уџбенику у домену музичког описмењавања ученика је следећа: "Уџбеник музичке културе је ефикасан у домену основна (почетна) музичка писменост када је у складу са препорукама званичног програма, када обезбеђује компатибилност релевантних аудио-визуелних садржаја и када обезбеђује пут да се аудитивно меморисан звук музичког примера (предбукварски период) повеже са нотном сликом- нотним записом усвојеног примера (букварски период) и затим да се постигнута знања/умења читања нотног текста усавршавају, односно примењују на новом (непознатом) музичком примеру (послебукварски период)".

На основу скицираног концептуално-теоријског оквира, мр Радмила Стојановић је приступила истраживању актуелне продукције уџбеника музичке културе из угла њихове садржинске и методичке функционалности у процесу музичког описмењавања ученика прва четири разреда опште основне школе. Циљ истраживања је био да се дође до сазнања о садржинском и методичком квалитету актуелних уџбеника која би била основа и подстицај за нова истраживања и омогућила унапређење процеса креирања и продукције уџбеника музичке културе, посебно у области музичког описмењавања. У практичном смислу ова сазнања би могла да олакшају дефинисање критеријума за процену квалитета понуђених рукописа, за оријентацију ауторима у процесу стварања уџбеника и наставницима приликом избора одговарајућег уџбеника. Ради постизања наведеног циља, кандидаткиња је спровела анализу садржаја и методичких карактеристика актуелних уџбеника музичке културе и њихово вредновање на основу поређења са теоријским моделом који је дефинисан у овом раду, с једне стране и на основу оцена наставника који те уџбенике користе, са друге. Резултати ове две анализе су затим упоређени и изведени су одређени закључци корисни и у сазнајном и у практичном смислу.

У истраживању се пошло од основне претпоставке да постојећи уџбеници укључују

све потребне садржаје који су методички тако дизајнирани да током првог четворогодишњег циклуса образовања омогућују успешно достизање свих фаза у процесу овладавања почетном музичком посменошћу. Из ове основне хипотезе изведен је низ специфичних које се односе на поједине аспекте избора садржаја (адекватност за различите намене у процесу музичког описмењавања) и њиховог методичког обликовања (развојну прилагођеност, принцип поступности, хоризонтане и вертикалне повезаности).

Истраживање је реализовано на уџбеницима и пратећим дигиталним збиркама звучног музичког материјала (CD) четири издавача чији уџбенички комплекти су најзаступљенији у нашим школама. Обухваћени су уџбеници и пратећи CD за четири разреда основне школе, што је укупно 16 уџбеника и 16 CD-а. Узорак наставника чинило је 340 наставника из 25 основних школа лоцираних у Београду и Колубарском, Рашком и Јужнобанатском округу.

За анализу квалитета садржаја и методичког дизајна уџбеника коришћен је инструмент конструисан за потребе овог рада, заснован на претходно учињеним концептуално-теоријским анализама. Анализом су обухваћени индикатори (одговарајуће јединице садржаја) за четири варијабле: 1. *развој музичких способности*, вокалних и ритмичких; 2. *поставка звука*, односно јединице садржаја намењене поставци основних тонских висина; 3. *повезивање звука и музичког знака*, односно јединице садржаја у функцији уочавања кретања мелодије и ритма; 4. *извођење из нотног текста*, односно примери са одговарајућим темпом и динамиком уз коришћење помоћних ознака у музици.

Мишљења учитеља о функционалности уџбеника које користе са становишта музичког описмењавања ученика испитана је упитником конструисаним за потребе овог рада. Упитником је тражена процена корисности и функционалности пет релевантних аспеката уџбеничког комплекта из угла почетног музичког описмењавања ученика: 1. избора песама са одговарајућом наменом; 2. садржаја CD-а, 3. графичких приказа тонских висина и трајања, 4. сликовних приказа места укључивања ритмичких инструмената и 5. употребе боје за олакшавање свирања мелодије из нотног текста. Уз прилагођавања и унапређења у складу са захтевима нових истраживања, ови инструменти могу олакшати рад будућих истраживача

уџбеника за музичку културу.

Подаци су подвргнути обради поступцима дескриптивне статистике и приказани на један од уобичајених начина – табеларно. На тај начин је искоришћен само део потенцијала прикупљених података, који би даљом обрадом могао да буде искоришћен за нове публикације. Тумачење резултата је у основи одговарајуће и коректно, али оставља могућност за дискусију и још нека појашњења.

VI РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ЗАКЉУЧЦИ

Анализа адекватности избора садржаја намењених овладавању почетном музичком писменошћу указала је на то да у актуелним уџбеницима углавном постоје садржаји у функцији подршке овладавању свим релевантним компонентама музичке писмености какве су: развој музичких способности, поставка звука, повезивање звука и музичког знака и извођење из нотног текста, али да квалитет ових структурних компоненти није уједначен у уџбеницима различитих издавача. Пажњу привлачи налаз да је избор примера за одговарајуће намене у већини анализираних уџбеника сужен на националне оквире, на уштрб оних из других земаља и на примере из традиционалног опуса, на уштрб оних који су ближи сензибилитету данашње деце. Исто тако, уочено је да само у уџбенику једног издавача постоје примери у којима су главни актери деца, чиме су ученицима ускраћени вршњачки модели значајни и у сазнајном, а посебно у мотивационом смислу.

У домену методичких решења засупљених у актуелним уџбеницима, резултати истраживања указују на то да у свим уџбеницима постоји методички пожељан смер у процесу овладавања музичком писменошћу од слушања, преко повезивања звука и нотног записа до читања нотног записа и самосталног извођења једноставних музичких форми на основу нотног записа. Као највећи проблем за већину аутора уџбеника показало се уважавање принципа поступности (одговарајућег редоследа од лакшег ка тежем) при увођењу примера са различитом наменом и принципа вертикалне повезаности, како на нивоу уџбеника за различите разреде, тако и још израженије на нивоу CD-а за различите разреде. У актуелној продукцији уџбеника музичке културе идентификован је само један уџбенички комплет у којем је доследно спроведено вертикално повезивање садржаја како на нивоу уџбеника тако

и на нивоу CD-а који је са уџбеником усклађен.

Резултати испитивања заступљености уџбеника различитих издавача у школама указала су, међутим, на парадокс да у пракси немају увек предност уџбенички комплети чије релевантне карактеристике су најбоље када се процењују према дефинисаним стручним мерилима. Пажњу завређује и налаз да се у пракси често користе уџбенички комплети различитих издавача у различитим разредима, односно да се мења уџбеник у току започетог процеса музичког описмењавања, што мр Радмила Стојановић оцењује као непожељно с обзиром на прекид садржинског и методичког континуитета у процесу музичког описмењања и прелазак на нов музички програм и методички приступ што може успорити и отежати започети процес.

VII ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мр Радмиле Стојановић нуди на једном месту користан преглед сазнања о психолошкој основи почетне музичке писмености и делотворним методичким приступима процесу музичког описмењавања на раним школским узрастима. Посебан допринос она даје осмишљавању структурних и организационих карактеристика ефикасног уџбеника музичке културе из угла подршке овладавању почетном музичком писменошћу. Како до сада није систематски истраживана функција уџбеника у процесу музичког описмењавања ученика, ова дисертација може послужити као подстицај, инспирација и полазна основа за даља истраживања у тој области и то како својом методолошком концепцијом, тако и добијеним налазима и инструментима развијеним за потребе истраживања квалитета садржаја и методичких решења у уџбеницима музичке културе. Поред наведених доприноса у сазнајном домену, ова дисертација може допринети препознавању основних смерова унапоређња уџбеника музичке културе, али и прецизнијем дефинисању критеријума за процену квалитета уџбеника у процесу њиховог стварања и током коришћења у пракси. Коначно, али не и најмање важно, дисертација може да освети сву сложеност и захтевност процеса стварања уџбеника музичке културе за ученике млађег школског узраста, како издавачима, тако и ауторима уџбеника и тако их учини обазривијим и одговорнијим приликом прихватања обавезе њиховог креирања и продукције.

VIII СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Стојановић, Р. (2016). Дидактичко-методичка функција дигиталног носача звука као компоненте поставке музичке писмености. У: Ристић, М. и А. Вујовић (ур.), *Дидактичко-методички принципи и стратегије – подршка учењу и развоју деце*, зборник радова са међународног скупа, стр. 408-422. Београд: Универзитет у Београду, Учитељски факултет. Доступно на: <http://www.uf.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2016/12/didakticko.pdf>

Стојановић, Р. (2016). Анализа уџбеника *Музичка култура* у објављеним радовима за млађи школски узраст од 1997. до 2012. године. *Норма*, XX!, 2, стр. 411-424. Доступно на: <http://www.pef.uns.ac.rs/index.php/2016-05-24-05-15-13;http://scindeks.ceon.rs/article.aspx?query=ISSID%26and%2612925&page=15&sort=8&stypе=0&bacrul=%2fissue.aspx%3fissue%3d12925>.

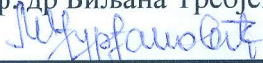
IX ПРЕДЛОГ

Докторска дисертација мр Радмиле Стојановић урађена је у свему према одобреној пријави и представља оригиналан и самостално урађен рад који има потребне вредности и у сазнајном смислу и у смислу примене налаза у пракси стварања уџбеника музичке културе намењених ученицима почетних разреда основне школе. Ауторка је испољила потребну инвентивност и компетентност за осмишљавање и коректну реализацију емпиријских истраживања у области методике музичке културе, као и за коректно тумачење и уопштавање налаза истраживања. На основу свега изложеног у овој оцени, комисија предлаже да се мр Радмили Стојановић омогући јавна одбрана докторске дисертације под називом *Улога уџбеника у процесу музичког описмењавања ученика млађих разреда основне школе*.

У Београду, 01. 02. 2018. године

Комисија

проф. др Биљана Требјешанин

проф. др Миомира Ђурђановић

проф. др Јон Делса

проф. др Вељко Банђур

проф. др Милена Ивануш Грмек